

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki, joka mahdollistaisi todistelun turvaamisen teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa. Tuomioistuimien voisi todistelun turvaamiseksi määrätä sellaisen aineiston takavarikosta tai sellaiseen aineistoon kohdistu-

vasta muusta turvaamistoimesta, jolla voitaisiin olettaa olevan todisteena merkitystä mainituissa riita-asioissa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun turvaamistoimia koskevat säännökset tulivat voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993. Turvaamistoimesta päättäminen siirrettiin tällöin ulosotonhaltijalta tuomioistuimen tehtäväksi. Voimassa olleisiin säännöksiin tehtiin myös eräitä tarkennuksia ja selvennyksiä. Samalla muutettiin ulosottolain (37/1895) 3 ja 7 luku siten, että turvaamistoimen osalta ulosottolakiin jäivät ainoastaan turvaamistoimen täytäntöönpanoa koskevat määräykset.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään niistä tilanteista, joissa tuomioistuimien voi määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi takavarikkoon. Luvun 3 §:ssä säädetään muusta turvaamistoimesta. Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n mukaan jos hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on vastapuolta vastaan muu kuin 1 tai 2 §:ssä tarkoitettu oikeus, joka voidaan vahvistaa ulosottolain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettulla ratkaisulla, ja on olemassa vaara, että vastapuoli tekemällä jotakin, ryhtymällä johonkin tai laiminlyömällä jotakin tai jollakin muulla tavoin estää tai

heikentää hakijan oikeuden toteutumista tai olennaisesti vähentää sen arvoa tai merkitystä, tuomioistuimien voi sakon uhalla kieltää vastapuolta tekemästä jotakin tai ryhtymästä johonkin, määrätä vastapuolen sakon uhalla tekemään jotakin, oikeuttaa hakijan tekemään tai teettämään jotakin, määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi toimitsijan haltuun ja hoitoon tai määrätä jostakin muusta toimenpiteestä, joka on tarpeen hakijan oikeuden turvaamiseksi.

Saattaessaan vuonna 1995 voimaan Maailman kauppajärjestön (WTO) perustamissopimuksen (SopS 4—5/1995) Suomi sitoutui noudattamaan myös sopimuksen liitteenä olevaa sopimusta teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights), jäljempänä TRIPS-sopimus. Tämän sopimuksen tavoitteena on erityisesti tehostaa maailmanlaajuisia teollis- ja tekijänoikeudellista suojaa.

TRIPS-sopimuksen III osa (41—61 artikla) koskee teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa. Sen 2 luku sisältää määräykset siviilioikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä sekä oikeuskeinoista, jotka jäsenmaiden tulee sisällyttää kansalliseen lainsäädäntöönsä oikeudenhaltijoiden suojaamiseksi.

Oikeudenmukaista ja tasapuolista menettelyä koskevan 42 artiklan mukaan jäsenmaiden tulee lainsäädännössään taata asianosaisille näiden halutessa mahdollisuus turvautua myös siviilioikeudellisiin oikeusturvakeinoihin sopimuksessa tarkoitettuihin oikeuksiin pääsemiseksi.

Sopimuksen 50 artikla koskee turvaamistoimenpiteitä, jotka oikeudenhaltijoilla tulee olla käytettävissään. Turvaamistoimenpiteillä tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla oikeuksien loukkaaminen estetään tai joilla tietty asia-tila saadaan säilytettyä tulevaa oikeudenkäyntiä varten. Niiden tulee olla käytettävissä myös riita-asioissa.

Artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan oikeusviranomaisten tulee voida määrätä nopeista ja tehokkaista turvaamistoimenpiteistä, jotka tähtäävät olennaisen todistusaineiston turvaamiseen, jos loukkausta on aiheutta epäillä. Artiklan 2 kohdan mukaan oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus päättää turvaamistoimenpiteistä toista osapuolta kuulemattakin, jos se katsotaan perustelluksi, erityisesti jos viivytys todennäköisesti aiheuttaisi korvaamatonta vahinkoa oikeudenhaltijalle, tai jos on ilmeinen todistusaineiston hävittämisen vaara. Artiklan 3 kohdan mukaan oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus vaatia hakijaa esittämään mitä tahansa kohtuullisella vaivalla saatavaa todistusaineistoa voidakseen riittävästi vakuuttua siitä, että hakija on oikeudenhaltija ja että hänen oikeuttaan loukataan tai että sellainen loukkaus on toteutumaisillaan, ja määrätä hakija asettamaan riittävä vakuus, joka suojaa vastaajaa ja estää väärinkäytöksen. Artiklan 4—8 kohdat koskevat turvaamistoimenpiteiden hakemista ja täytäntöönpanoa.

Hallituksen esityksessä Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksen ja sen liitesopimusten eräiden määräysten hyväksymiseksi (HE 296/1994 vp) on todettu, että Suomen lainsäädäntö täyttää myös TRIPS-sopimuksen 50 artiklan 1 kohdan vaatimuksen toimenpiteistä olennaisen todistusaineiston säilyttämiseksi. Hallituksen esityksen sivulla 102 todetaan seuraavasti: "Tuomioistuin voi päättää 50 artiklassa tarkoitetuista nopeista ja tehokkaista väliaikaisista toimista oikeudenkäymiskaaren 7 luvun turvaamistoimia koskevien uusien säännösten perusteella. Osapuolten prosessuaalinen asema turvaamistointa koskevassa tuomioistuin- ja täytäntöönpanomenettelyssä on niin ikään 50 artiklan edellyttämällä tasolla. Pakkokeino-

lain (450/1987) 4 luvun säännösten perusteella voidaan todistusaineistoa ottaa takavarikkoon, milloin on syytä epäillä, että on tehty rikos. Takavarikosta on säännöksiä myös eräissä teollisoikeuden alaan kuuluvissa laeissa. Tämä lainsäädäntö täyttää 50 artiklan 1 kohdan vaatimuksen toimenpiteistä olennaisen todistusaineiston säilyttämiseksi."

Nyttemmin on käytännössä syntynyt epäselvyyttä siitä, sisältääkö Suomen laki mahdollisuuden TRIPS-sopimuksen 3 luvun 50 artiklan mukaisen oikeuskeinon käyttämiseen myös riita-asioissa. Oikeuskäytännössä on ollut epäselvyyttä nimenomaan siitä, voidaanko oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettua turvaamistointia käyttää todistusaineiston turvaamiseen. Asiasta ei ole annettu korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä. Tässä esityksessä ei oteta kantaa siihen, voidaanko oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisia turvaamistoimia käyttää todistusaineiston turvaamiseen.

Esityksen tarkoitus on varmistaa, että todistusaineisto voidaan turvata Suomea velvoittavassa TRIPS-sopimuksessa määrättyllä tavalla teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa. Ehdotetun lain taustalla ovat myös muiden TRIPS-sopimukseen liittyneiden osapuolten taholta esitetyt epäilykset siitä, että Suomen lainsäädäntö ei takaisi mahdollisuutta todistelun turvaamiseen TRIPS-sopimuksen mukaisesti. Asia jäi epäselväksi myös Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa (nro 29712; 8.12.1998, 98/25474) ja Helsingin hovioikeuden ratkaisussa (nro 118, 28.1.1999), jotka annettiin asiassa, jossa hakija pyysi, että käräjäoikeus oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n perusteella todistusaineiston turvaamiseksi oikeuttaisi hakijan tai määräisi ulosottomiehen tutkimaan yrityksen liiketiloissa oleville tietokoneille asennetut tietokoneohjelmistot ja selvittämään, onko yrityksellä ohjelmistojen käyttöön oikeuttavat käyttöoikeussopimukset eli lisenssit. Käräjäoikeus ja hovioikeus päätyivät hylkäävään ratkaisuun pääosin sillä perusteella, että turvaamistoimi johtaisi kotietsinnän toimittamiseen, mikä puolestaan rikkoisi vastapuolen hallitusmuodon 8 §:n 1 momentissa turvattua kotirauhaa. Tällaisesta toimesta ei ole laissa nimenomaista säännöstä.

Rikosasioiden osalta ei ole epäselvyyttä siitä, etteikö Suomen lainsäädäntö täyttäisi TRIPS-sopimuksen määräyksiä. Pakkokeino-

kavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuim julistaa sen menetetyksi.

1.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Useissa Euroopan maissa on selvitetty TRIPS-sopimuksen edellyttämän turvaamistoimen käyttömahdollisuutta. Eräissä maissa, esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa, on ryhdytty lainsäädäntötoimiin. Ruotsissa selvennettiin lainsäädäntöä lisäämällä teollis- ja tekijänoikeuslakeihin todistelun turvaamista koskevat säännökset, jotka tulivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 1999. Tanskassa on valmisteilla asiaa koskeva hallituksen esitys, jossa asiasta ehdotettaneen säädettäväksi erityislaki.

2. Ehdotetut muutokset

2.1. Yleistä

Todistelun ennakkoturvaamisesta voitaisiin säätää kolmella tavalla. Ensinnäkin voitaisiin säätää teollis- ja tekijänoikeuksia koskeva erityislaki, toiseksi voitaisiin täydentää oikeudenkäymiskaaren 7 luvun turvaamistoimia koskevia säännöksiä tai kolmanneksi voitaisiin lisätä erikseen jokaiseen teollis- ja tekijänoikeutta koskevaan lakiin todistelun turvaamista koskevat säännökset.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi teollis- ja tekijänoikeuksia koskeva erityislaki, joka sisältäisi nimenomaiset säännökset siitä, että tuomioistuim voisi todistelun turvaamiseksi määrätä sellaisen aineiston takavarikosta tai sellaiseen aineistoon kohdistuvasta muusta turvaamistoimesta, jolla voitaisiin olettaa olevan todisteena merkitystä teollis- tai tekijänoikeutta koskevassa riita-asiassa.

Lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi vain sellaiset uudet säännökset, jotka ovat tarpeen todistelun turvaamiseksi riita-asiassa. Ehdotetun lain mukaisen turvaamistoimen määrittämisessä ja täytäntöönpanossa noudatettaisiin soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun sekä ulosottolain säännöksiä. Turvaamistoimi tulisi nykyisen yleisen turvaamistoimisääntelyn mukaisesti sisältämään kaksi erillistä vaihetta eli tuomioistuimessa tapahtuvan turvaamistoimesta päättämisen ja ulosottoviranomaisten toimesta tapahtuvan päätöksen täytäntöönpanon.

Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano saattaisi edellyttää kotirauhan piiriin ulottuvia toimenpiteitä. Ehdotettu laki olisi hallitusmuodon 8 §:n 3 momentissa tarkoitettu laki, jolla säädettäisiin perusoikeuksien turvaamiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Siten lakiehdotuksen tarkoittama kotirauhan ja liikesalaisuuden piiriin ulottuva menettely olisi mahdollinen.

2.2. Soveltamisala

Lakiehdotuksen soveltamisalaan ehdotetaan ensinnäkin otettavaksi kaikki TRIPS-sopimuksen kattamat immateriaalilainsäädännön alueet.

TRIPS-sopimuksen 50 artikla koskee TRIPS-sopimuksessa määriteltyjä teollis- ja tekijänoikeuksia. Sopimuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan käsitteellä "teollis- ja tekijänoikeudet" tarkoitetaan niitä oikeuksia, joista on määräyksiä sopimuksen II osan 1—7 luvussa. Sen mukaisesti tekijänoikeuksiin luetaan sopimuksessa sekä tekijänoikeus että tekijänoikeuden lähioikeudet. Teollisoikeuksiin puolestaan luetaan sopimuksessa tavaramerkit, maantieteelliset merkinnät, teollismallit, patentit, integroitujen piirien piirimallit ja julkistamattoman tiedon suoja.

Patentteja koskevan 27 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan jäsenmaat voivat säätää kasvilajikkeiden suojasta joko patenttien avulla tai tehokkaalla tätä varten luodulla erityisellä järjestelmällä taikka niiden yhdistelmällä. Suomessa tästä suojasta säädetään kasvinjalostajanoikeudesta annetussa laissa (789/1992).

Maantieteellisiä merkintöjä ja julkistamattoman tiedon suojaa lukuunottamatta TRIPS-sopimuksessa mainitusta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevasta suojasta säädetään kutakin oikeutta koskevassa laissa erikseen. Suomen lainsäädännössä maantieteellisille merkinnöille ei ole säädetty suojaa. Julkistamattoman tiedon suojan voidaan katsoa perustuvan sopimattomasta menettelystä elinkeino-toiminnassa annetun lain (1061/1978) säännöksiin liikesalaisuuden, teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen suojasta. Lääkelain (395/1987) ja kemikaalilain (744/1989) mukaisessa toiminnassa esitettävien tietojen suojasta säädetään viranomaisten ja sen lukuun toimivan osalta viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999).

TRIPS-sopimuksen kattamien oikeuksien

lisäksi lain soveltamisalan piiriin otettaisiin myös hyödyllisyysmallioikeus ja toiminimi-oikeus. Tämä johtuu erityisesti siitä, että kyseiset oikeudet luetaan meillä teollisoikeuksiin ja niitä koskeva oikeudellinen sääntely noudattaa teollisoikeuksissa omaksuttua sääntelyä melko tarkasti. Lisäksi joidenkin tuotteiden markkinoinnissa käytetään rinnakkain sekä toiminimeä että tavaramerkkiä. Myös Ruotsissa toiminimi-oikeus on sisällytetty vastaavien turvaamistoimien piiriin.

Muissa kuin ehdotetussa laissa nimenomaan mainituissa asioissa ehdotettua erityistä turvaamistointia ei voitaisi käyttää. Niiden osalta sovellettaviksi tulisivat oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännökset ja rikosasioissa pakkokeinolain säännökset.

2.3. Turvaamistoimen sisältö ja edellytykset

Nimenomaisena laissa mainittuna turvaamistoimena olisi takavarikko todistelun turvaamiseksi. Lakiehdotuksen mukaan olisi mahdollista takavarikoida sellaista todistusaineistoa, jolla voitaisiin olettaa olevan merkitystä tulevassa tai vireillä olevassa oikeudenkäynnissä. Tuomioistuin voisi määrätä myös muusta toimenpiteestä, joka olisi todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen. Tällainen toimenpide voisi olla esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitettu toimenpide. Turvaamistoimen määrittäminen edellyttäisi intressivertailua hakijan ja vastapuolen oikeuksien välillä. Vastapuolelle ei saisi turvattavaan etuuteen nähden aiheutua kohtuutonta haittaa. Todistusaineiston turvaamiseksi voisi joissakin tapauksissa riittää se, että todistusaineistosta tehtäisiin täytäntöönpanossa havainnot. Tämän jälkeen havainnoitsijaa voitaisiin kuulla oikeudenkäynnissä todistajana. Aineiston luonne saattaa monissa tapauksissa edellyttää aineiston teknistä dokumentoimista tai tallentamista. Todistelun varmistamiseksi tämä on useimmiten muutenkin tarkoituksenmukaisinta.

Turvaamistoimi voitaisiin määrätä, jos hakija saattaisi todennäköiseksi oikeutensa sekä sen, että hänen oikeuttaan loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa. Lisäksi edellytettäisiin, että on olemassa vaara siitä, että todistusaineisto ei ilman turvaamistointia säilyisi.

Turvaamistoimi voitaisiin määrätä väliaikaisena vastapuolta kuulematta, jos turvaamistoimen tarkoitus saattaisi muutoin vaarantua. Todisteiden turvaaminen saattaa käytännössä edellyttää toimenpiteen suorittamista siten, ettei vastapuoli ehdi tuhota tai kätkeä todistusaineistoa.

Turvaamistoimen hakemisessa ja käsitellyssä sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännöksiä. Turvaamistoimen hakeminen olisi mahdollista joko ennen oikeudenkäyntiä tai oikeudenkäynnin aikana. Asian luonteesta johtuen turvaamistointipäätös tulisi tehdä kiireellisenä.

2.4. Turvaamistoimen täytäntöönpano

Lakiehdotus sisältää säännöksiä turvaamistoimen täytäntöönpanosta, minkä lisäksi noudatettaisiin soveltuvin osin ulosottolain 7 luvun säännöksiä. Täytäntöönpanon suorittaisi ulosottomies, jolla olisi oikeus tarvittaessa saada poliisilta virka-apua. Ulosottomies saisi tarpeen vaatiessa käyttää turvaamistointipäätöksen täytäntöönpanossa apunaan asiantuntijoita. Hakijalle olisi ennen asiantuntijan kutsumista varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Vastapuolelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei kysymyksessä olisi väliaikaisen turvaamistointipäätöksen täytäntöönpano.

Asiantuntijan tulisi olla ensisijaisesti puolueeton taho. Joissakin tapauksissa hakijan edustaja voisi kuitenkin toimia asiantuntijana. Hakijan tai hänen ehdottamansa asiantuntijan käyttäminen asiantuntijana tulisi kuitenkin harkita tapauskohtaisesti. Asiantuntijan tulisi olla puolueeton taho, jos esimerkiksi pelkkä tilanteiden havainnointi saattaisi johtaa tärkeiden liike- tai ammatillisuuksien tietoon tulemiseen tai paljastumiseen.

2.5. Julkisuuslainsäädäntö

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännökset tulisivat sovellettaviksi ehdotetussa laissa tarkoitettuun toimintaan sellaisenaan. Lakiehdotuksessa ei siten ole tarvetta säätää erikseen asiakirjojen tai tietojen julkisuudesta tai salassapitovelvoitteista. Esimerkiksi ehdotetun lain 2 §:ssä tarkoitettujen todistusaineiston julkisuudesta ja salassapidosta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain soveltaminen tarkoittaa myös sitä, että turvaamistoimenpiteen myötä viranomaisen tai viranomaisen lukuun toimivan saamat liike- ja ammattisalaisuuksia sisältävät aineistot sekä muut vastaavat tiedot olisi pidettävä salassa. Samoin esimerkiksi mainitun lain 11 §:n mukaan määräytyisi asianosaisen, eli hakijan tai hänen vastapuolensa, oikeus tiedonsaantiin. Asianosaisen ja nyt ehdotetun lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua asiantuntijan vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta olisi samoin voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt. Pykälän 2 momentissa määritellään ne tahot, joita vaitiolovelvollisuus koskee. Pykälän 3 momentin mukaan 1 tai 2 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Asianosainen, hänen edustajansa tai avustajansa saa kuitenkin käyttää muita kuin asianosaista itseään koskevia tietoja, kun kysymys on sen oikeuden, edun tai velvollisuuden hoitamista koskevista asiasta, johon asianosaisen tiedonsaanti-

oikeus on perustunut. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:ssä säädetään salassa pidettävistä asiakirjoista.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 35 §:n mukaan rangaistus lain 22 §:ssä säädetyn asiakirjan salassapitovelvollisuuden sekä 23 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 5 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Tässä laissa tarkoitettuja asioita tuomioistuimessa käsiteltäessä noudatetaan lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia (945/1984).

3. Esityksen vaikutukset

Ehdotetulla lailla ei ole taloudellisia eikä organisatorisia vaikutuksia. Ehdotetun lain toivotaan vaikuttavan ennalta estävästi teollis- ja tekijänoikeuksien loukkauksiin ja vähentävän erityisesti piratismia. Samoin laki helpottaisi loukkauksen kohteeksi joutuneiden mahdollisuutta todistaa loukkauksen tapahtuminen ja saada vahingonkorvausta aiheutetusta vahingosta.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu opetusministeriön, oikeusministeriön sekä kauppa- ja teollisuusministeriön yhteistyönä.

Asian valmistelun aikana on kuultu eri viranomaisia ja järjestöjä. Tämä esitys on viimeistelty mainituilta tahoilta saatujen lausuntojen perusteella.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. *Soveltamisala.* Lain 1 §:ssä määriteltäisiin lain soveltamisala. Lakia sovellettaisiin todistelun turvaamiseen riita-asioissa, jotka koskevat tekijänoikeuslaissa (404/1961), patenttilaissa (550/1967), hyödyllisyysmallioikeudesta annetussa laissa (800/1991), yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetussa laissa (32/1991), tavaramerkkiläissa (7/1964), mallioikeuslaissa (221/1971), toiminimiläissa (128/1979) tai kasvinjalostajanoikeudesta annetussa laissa (789/1992) säädettyjen teollis- tai tekijänoikeuksien loukkauksista.

TRIPS-sopimus edellyttää, että todisteet voitaisiin laissa ehdotetulla tavalla turvata tekijänoikeuksia ja lähioikeuksia, patenteja, kasvinjalostajan suojaa, yksinoikeutta integroidun piirin piirimalliin, tavaramerkkejä ja mallioikeuksia koskevissa loukkaustapauksissa. Samoin TRIPS-sopimus edellyttää todistelun turvaamismahdollisuutta niissä tapauksissa, joissa kysymys on julkistamattoman tiedon suojasta, minkä vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi pykälän toinen momentti.

Sen lisäksi mitä TRIPS-sopimuksessa edellytetään, tässä esityksessä ehdotetaan, että lakia voitaisiin soveltaa riita-asioihin, jotka koskevat näitä oikeuksia lähellä olevia oikeuksia eli hyödyllisyysmalleja ja toiminimiläissa tarkoitettuja oikeuksia. Näiden oikeuksien sisällyttäminen lain soveltamisalaan on perusteltua sen vuoksi, että todistelun turvaaminen olisi mahdollista kaikkien teollis- ja tekijänoikeuksien osalta. Toiminimilain sisällyttämistä lain soveltamisalaan puoltaa myös se, että joidenkin tuotteiden markkinoinnissa voidaan käyttää hyväksi sekä toiminimeä että tavaramerkkiä. Tällöin vaatimuksia saatetaan esittää sekä tavaramerkkilain että toiminimilain perusteella. Sen vuoksi olisi perusteltua, että myös turvaamistoimi voitaisiin kohdistaa sekä tavaramerkkiä että toiminimeä koskevien oikeuksien loukkauksiin.

Lakia sovellettaisiin 2 momentin 1 kohdan mukaan myös todistelun turvaamiseen sellaisissa riita-asioissa, joissa on kysymys kemikaalilain tai lääkelain mukaisessa menettelyssä esitettyjen, salassa pidettävien tietojen

paljastumisesta koituvien vahinkojen korvaamisesta. Salassa pidettävillä tiedoilla tarkoitetaan tässä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 20 ja 21 kohdassa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden voidaan lähinnä katsoa vastaavan TRIPS-sopimuksessa tarkoitettuja julkistamattomia tietoja. Mainituissa kohdissa säädetään salassa pidettäväksi esimerkiksi tiedot yksityisestä liike- tai ammattisalaisuudesta sekä asiakirjat, jotka koskevat teknologista tai muuta kehittämistyötä tai niiden arviointia. Momentissa tarkoitettua riita-asiaa voisi siten olla kysymys esimerkiksi siitä, että hakija aikoo vaatia tuomioistuimessa lääkelain mukaisena lupaviranomaisena toimivan lääkelaitoksen velvoittamista korvaamaan edellä tarkoitettujen tietojen paljastumisesta tai hyväksikäytöstä johtuvat vahingot.

Momentin 2 kohdan mukaan todistelun turvaaminen ehdotetulla tavalla olisi lisäksi mahdollista riita-asioissa, joissa on kysymys vahingon korvaamisesta sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua liikesalaisuuden, teknisen esikuvan tai teknisen ohjeen oikeudetonta käyttöä koskevissa asioissa. Mainitun lain liikesalaisuuden, teknisen esikuvan ja teknisen ohjeen suojaa koskevien säännösten voidaan katsoa osaltaan vastaavan TRIPS-sopimuksen julkistamattomia tietoja koskevaa suojaa.

Lisäksi todistelu voitaisiin turvata riita-asioiksi luokiteltavissa olevissa asioissa, joissa on kysymys sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain 6 §:ssä säädetyn kiellon määräämisestä mainitun lain 4 §:n mukaisen menettelyn seurauksena.

Lakia ei voitaisi soveltaa missään muussa asiassa kuin laissa nimenomaisesti lueteltuja teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa ja pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa asioissa. Oikeudenkäynnin kohteen tulisi 1 momentin mukaisissa asioissa koskea välittömästi kyseisiä immateriaalioikeuksia eikä esimerkiksi niihin kohdistuvia johdannaisia oikeuksia. Näin ollen esimerkiksi riita-panttioikeudesta patenttiin jäisi lain soveltamisalan ulkopuolelle. Muista riita-asioista koskevista turvaamistoimista säädettäisiin edelleen oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa.

2 §. *Turvaamistoimen sisältö.* Lain 2 §:ssä säädettäisiin turvaamistoimen sisällöstä. Toimivaltainen tuomioistuin voisi todistellun turvaamiseksi määrätä, että sellainen aineisto, jolla voitaisiin olettaa olevan todisteena merkitystä 1 §:ssä tarkoitetussa riita-asiassa, pantaisiin takavarikkoon. Takavarikon lisäksi tai sen sijasta tuomioistuin voisi määrätä myös muusta toimenpiteestä, joka olisi todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen.

Toimivaltainen tuomioistuin määräytyisi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun ja teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien säännösten mukaan. Samoin sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 §:n säännöstä, jonka mukaan jos pääasia on jo vireillä, turvaamistointa koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jossa hakijan vaatimusta tai oikeutta koskevan pääasian oikeudenkäynti on vireillä. Jos pääasian käsittely on päätynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole kulunut umpeen, turvaamistointa koskevan asian käsittelee pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin. Jos oikeudenkäyntiä ei ole vireillä, toimivaltainen tuomioistuin on se tuomioistuin, joka on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa.

Turvaamistoimi voitaisiin kohdistaa sellaiseen aineistoon, jolla voitaisiin olettaa olevan todisteena merkitystä 1 §:ssä lueteltuja teollis- tai tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa. Arvioitaessa sitä kysymystä, voidaanko aineistolla olettaa olevan merkitystä todisteena, tuomioistuimen tulisi kiinnittää huomiota oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n säännökseen. Sen mukaan todisteen esittämistä ei voida sallia esimerkiksi silloin, kun se koskee seikkaa, joka on asiaan vaikuttamaton. Jos todisteella, eli sen esille tuomilla todistusosineilla, ei selvästi voisi olla näyttöarvoa ilmoitetulle todistusteemalle, hakemus olisi hylättävä. Hakemus olisi hylättävä myös, jos todiste koskisi jo selvitettyä seikkaa. Samoin turvaamistoimi voitaisiin yleensä kohdistaa vain sellaiseen todistusaineistoon, jonka esittämisestä hakijalla on näyttötaakka.

Turvaamistoimihakemuksessa ja -päätöksessä turvaamistoimen kohde tulisi yksilöidä sellaisella tarkkuudella, että täytäntöönpanossa tiedettäisiin, mitä omaisuutta täytäntöönpanossa etsitään ja mihin omaisuuteen turvaamistoimi kohdistetaan. Samoin yksilöinti olisi tarpeen sen vuoksi, että tuomioistuin voisi arvioida, onko kohteella oletetta-

vasti merkitystä todisteena. Hakemukselta ja päätökseltä ei kuitenkaan edellytettäisi, että niissä aina olisi nimenomaisesti tarkkaan yksilöity jokainen esine tai asia, johon turvaamistointa haetaan. Yksilöinnin pitäisi kuitenkin sisältää niin tarkat tiedot turvattavista todisteista, että turvaamistoimen kohde ei jäisi ulosottomiehen harkintaan, vaan ulosottomies voisi turvaamistoimipäätöksessä annetun yksilöintikuvauksen perusteella kohdistaa turvaamistoimen päätöksessä tarkoitettuihin esineisiin. Turvaamistoimipäätöstä tehtäessä ei olisi pakko tietää varmasti, onko esine todella vastapuolen tai sen hallussa, jolta esine on tarkoitus takavarikoida. Todennäköisyysnäyttö asiasta riittäisi. Lain tarkoituksena ei olisi luoda siviiliasioihin esitutkintatyypistä menettelyä.

Jos turvaamistointa haettaisiin esimerkiksi todistusaineiston saamiseksi siitä, että vastapuoli käyttää liiketoiminnassaan luvottomasti kopioituja tietokoneohjelmia, hakemus voitaisiin yksilöidä siten, että turvaamistoimen kohteena olisivat vastapuolen omistamat ja sen liiketiloissa olevat tietokoneet ja niissä olevat hakemuksessa mainitut tietokoneohjelmat tai muu hakemuksessa mainittu tietokoneessa oleva aineisto, josta oikeudenloukaus saattaa ilmetä.

Hakijan oikeutta vastaan puhuvan todistellun turvaaminen hakijan aloitteesta ei sen sijaan voisi yleensä olla mahdollista. Esimerkiksi sen selvittäminen, onko vastapuoli hankkinut ohjelmilleen lisensejä, ei normaalisti voisi kuulua turvaamistoimen piiriin. Tältä osin sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren asiakirjan esittämisvelvollisuutta koskevia säännöksiä. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 21 §:n 2 momentin mukaan asianosaisen on vastapuolen pyynnöstä ilmoitettava, onko hänen hallussaan sellainen vastapuolen mainitsema kirjallinen todiste tai esine, jolla voi olla merkitystä asiassa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun asiakirjan esittämisvelvollisuutta koskevien säännösten nojalla tuomioistuin voi myös tarvittaessa velvoittaa vastapuolen esittämään lisenssit.

Lainkohdassa todettaisiin nimenomaisesti turvaamistoimen takavarikko. Todistusaineiston turvaamisen tarkoitus voi kuitenkin toteutua jo silläkin, että jokin ulkopuolinen taho, esimerkiksi ulosottomies, tekee havainnotja teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksesta ja sen laajuudesta. Tämän jälkeen havainnoitsijaa voidaan tuomioistuimessa kuulla

todistajana havainnoistaan. Lisäksi takavarikko ei aina ole käytännöllisin toimenpide todistusaineiston säilymisen turvaamiseksi. Toimivaltainen tuomioistuin voisikin määrätä myös muusta toimenpiteestä, joka olisi todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen. Muu toimenpide ei saisi tuottaa vastapuolelle suurempaa haittaa kuin takavarikko. Tuomioistuin ei voisi esimerkiksi määrätä turvaamistoimen kohteena olevaa liikettä suljettavaksi. Sen sijaan tuomioistuin voisi määrätä esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettua toimenpiteestä eli kieltää vastapuolta sakon uhalla tekemästä jotakin tai ryhtymästä johonkin, määrätä vastapuolen sakon uhalla tekemään jotakin, oikeuttaa hakijan tekemään tai teettämään jotakin tai määrätä vastapuolen omaisuutta pantavaksi toimitsijan haltuun ja hoitoon. Takavarikon sijasta tuomioistuin voisi myös määrätä todistusaineiston saamiseksi esimerkiksi vastapuolen tietokoneissa käytössä olevat ohjelmat tai tietokoneisiin tallennetun muun aineiston tutkittavaksi esimerkiksi tätä tarkoitusta varten suunnitellun tietokoneohjelman avulla.

Päättyessään turvaamistoimen määräämisestä tuomioistuimen tulisi kiinnittää huomiota siihen, että vastapuolelle ei turvatta-vaan etuuteen nähden aiheutuisi kohtuutonta haittaa. Turvaamistoimesta määrätessään tuomioistuimen tulisi vertailla keskenään hakijalle turvaamistoimen määräämättä jättämisestä aiheutuvaa vahinkoa, hänelle toimesta aiheutuvaa hyötyä ja vastapuolelle mahdollisesti aiheutuvaa haittaa. Tästä syystä tuomioistuin voisi myös viran puolesta määrätä lievemmästä toimenpiteestä, vaikka hakija pyytäisi todistusaineiston takavarikkoa. Hakija voisi jo hakemuksessaan pyytää takavarikon sijasta muuta toimenpidettä, ja tuomioistuimen tulisi tapauskohtaisesti harkita, voidaanko turvaamistoimi määrätä hakijan pyytämällä tavalla. Tuomioistuimen velvollisuutena ei sinänsä olisi erityisesti selvittää vaihtoehtoisia turvaamiskeinoja, vaan ensisijassa hakijan velvollisuutena olisi esittää takavarikolle vaihtoehtoiset turvaamistavat. Tuomioistuimen tulisi siksi tarvittaessa kyselyoikeuttaan käyttäen saada hakija esittämään mahdollinen takavarikolle vaihtoehtoinen turvaamistoimi. Todistusaineisto voitaisiin esimerkiksi määrätä dokumentoitavaksi valokuvia ottamalla, tallennettavaksi kopioimalla tai sisällytettäväksi toimituksesta laadittavaan pöytäkirjaan.

3 §. *Turvaamistoimen edellytykset.* Turvaamistoimi voitaisiin määrätä, jos hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on 1 §:ssä tarkoitettu oikeus, joka voidaan vahvistaa ulosottolain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettulla ratkaisulla, ja että hänen oikeuttaan loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa ja on olemassa vaara, että vastapuoli tai se, jonka hallussa aineisto on, kätkee, hävittää tai luovuttaa todistusaineistoa tai muulla tavoin menettelee todistusaineiston säilymistä vaarantavalla tavalla.

Turvaamistoimen hakijana voisi olla ainoastaan se, jolla on 1 §:ssä tarkoitettu oikeus. Hakija voisi esimerkiksi olla tekijänoikeuden haltija. Turvaamistoimen hakijan tulisi esittää tuomioistuimelle hallussaan olevaa näyttöä oikeudestaan ja sen loukkaamisesta. Näyttönä oikeudestaan hakija voisi esittää esimerkiksi oikeudesta tehdyn rekisterimerkinnän. Turvaamistoimen määrääminen edellyttäisi, että hakija saattaisi todennäköiseksi ensinnäkin oikeutensa olemassaolon ja toiseksi sen, että hänen oikeuttaan loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa. Näytön riittävyyttä koskeva näyttökynnys olisi sama kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisten turvaamistointen osalta eli hakijan tulisi tässä vaiheessa esittää todennäköisyysnäyttö. Säännös poikkeaisi oikeudenkäymiskaaren turvaamistoimista kuitenkin siten, että hakijan tulisi saattaa todennäköiseksi paitsi oikeutensa myös se, että hänen oikeuttaan loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa.

TRIPS-sopimuksen 50 artiklan 3 kohdan mukaan oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus vaatia hakijaa esittämään mitä tahansa kohtuullisella vaivalla saatavaa todistusaineistoa voidakseen riittävästi vakuuttua siitä, että hakija on oikeudenhaltija ja että hänen oikeuttaan loukataan tai että sellainen loukkaus on toteutumaisillaan. Tätä TRIPS-sopimukseen sisältyvää oikeusviranomaisten oikeutta vaatia näyttöä oikeudenloukkauksesta tai sen uhasta voidaan pitää eräänä hakijan vastapuolen oikeusturvaa parantavana tekijänä.

Tuomioistuin arvioisi sille esitetyn näytön normaalien todistusharkintaa koskevien säännösten mukaan. Jos hakija ei esittäisi riittävä näyttöä, hakemus olisi hylättävä. Esimerkiksi pelkkä huhu tai tuntemattoman henkilön ilmoitus oikeuden loukkaamisesta ei siis riittäisi todennäköisyysnäytöksi.

Turvaamistoimen määrääminen edellyttäisi

myös, että olisi olemassa vaara, että vastapuoli tai se, jonka hallussa omaisuus on, kätkee, hävittää tai luovuttaa todistusaineistoa tai muulla tavoin menettelee todistusaineiston säilymistä vaarantavalla tavalla. Tältä osin todennäköisyysnäyttöä ei vaadittaisi, vaan vaaran olemassaolo riittäisi. Myös tätä vaatimusta tulkittaisiin samoin kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisten turvaamistoimien vastaavaa vaatimusta.

4 §. *Väliaikainen turvaamistoimipäätös.* Jos turvaamistoimen tarkoitus saattaisi muuten vaarantua, tuomioistuin voisi hakijan pyynnöstä antaa väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi. Määräys olisi voimassa, kunnes toisin määrätään.

Turvaamistoimen hakemiseen ja hakemuksen käsittelyyn sovellettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään. Lakiin ehdotetaan kuitenkin otettavaksi nimenomainen väliaikaista turvaamistoimipäätöstä koskeva säännös, koska sillä on todistelun turvaamisen kannalta erityisesti merkitystä. Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa todistusaineisto on luonteeltaan usein sellaista, että se voidaan hävittää hyvin nopeasti. Erityisesti tietokoneohjelmat ja muu tietokoneille tallennettu aineisto ovat luonteeltaan sellaisia, että hävittämisen vaara on säännönmukaisesti olennainen. Jos vastaaja saisi turvaamistoimesta tiedon ennen sen täytäntöönpanoa, todistusaineisto voisi täytäntöönpanoon ryhdyttäessä varsin usein olla kätkeyty, hävitetty tai siirretty muualle. Sen vuoksi turvaamistoimi tulisi käytännössä usein määrättäväksi väliaikaisena hakijan niin vaatiessa. Jos todistusaineisto on luonteeltaan sellaista, että vastapuolen kuuleminen ennen hakemuksen käsittelyä ei vaarantaisi turvaamistoimen tarkoitusta, vastapuolta olisi kuitenkin kuultava.

5 §. *Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano.* Pykälän 1 momentin mukaan ulosottomiehellä olisi oikeus, jos täytäntöönpanossa tarvitaan, saada poliisilta virka-apua. Ulosottomies saisi tarpeen vaatiessa käyttää turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanossa apunaan asiantuntijoita. Ennen asiantuntijan kutsumista ulosottomiehen olisi varattava hakijalle tilaisuus tulla kuulluksi. Myös vastapuolelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei kysymyksessä olisi väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano.

Virka-avun saaminen poliisilta koskisi lähinnä niitä tilanteita, joissa poliisin apua

tarvittaisiin vastarinnan vuoksi. Poliisin apua saatettaisiin tarvita kuitenkin myös muissa tilanteissa, esimerkiksi lukkojen murtamisessa tai lukittujen ovien avaamisessa.

Asiantuntija-apu voisi olla tarpeen tilanteissa, joissa täytäntöönpanon suorittaminen vaatisi erityisosaamista. Joissakin teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa asioissa muiden kuin alan asiantuntijoiden voisi olla käytännössä mahdotonta etsiä, identifioida ja dokumentoida turvaamistoimen kohteena olevaa todistusaineistoa.

Ulosottomiehen olisi aina varattava hakijalle tilaisuus tulla kuulluksi ennen asiantuntijan kutsumista. Hakija voisi myös tehdä ulosottomiehelle aloitteen siitä, että täytäntöönpanossa käytettäisiin asiantuntijaa, sekä ehdottaa asiantuntijaksi sellaista tahoa, jolla on täytäntöönpanossa vaadittava asiantuntemus. Vastapuolelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi silloin, kun kysymyksessä ei olisi väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano. Tällöin vastapuolta olisi kuultu myös tuomioistuimessa ennen turvaamistoimipäätöksen antamista. Kuulemisvelvoitetta ei ehdoteta asetettavaksi silloin, kun täytäntöönpano tapahtuu väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen perusteella, koska vastapuolen kuuleminen saattaisi todisteiden hävittämiskaaran vuoksi vaarantaa turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanon onnistumisen.

Asiantuntijan tulisi ensisijaisesti olla puolueeton taho. Ehdotonta estettä ei kuitenkaan olisi sille, etteikö hakija tai hänen edustajansa voisi toimia asiantuntijana. Hakijan asiantuntemusta voitaisiin käyttää erityisesti silloin, kun hakijan edustamaa asiantuntemusta ei olisi muualta riittävän nopeasti ja kohtuullisin kustannuksin saatavissa. Järjestely edellyttäisi, että ulosottomies voisi luottaa siihen, että asiantuntija menettelee asianmukaisesti. Samoin täytäntöönpanotilanteen tulisi olla sellainen, ettei vastapuolen intressien voitaisi selvästikään odottaa vaarantuvan. Käytännössä saattaa esiintyä tilanteita, joissa vain hakijan edustajalla voisi olla edellytykset tunnistaa turvaamistoimen kohteena oleva omaisuus. Jos hakija ei esiintyisi asiantuntijana, hän ei myöskään osallistuisi turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoon.

Vastapuolen intressien huomioon ottaminen edellyttää kuitenkin, ettei hakijan edustajaa tulisi käyttää asiantuntijana, jos todistusaineistoa etsittäisiin esimerkiksi korkean teknologian yrityksestä olosuhteissa, joissa

asiantuntija voisi helposti pelkällä tilannehavainnolla saada tiedon vastapuolen tuotekehitykseen liittyvästä seikasta tai muusta erityäin tärkeästä liike- tai ammattisalaisuudesta, joka ei liity turvaamistoiimpäätöksen täytäntöönpanoon. Esimerkkinä tällaisesta korkean teknologian yritystoiminnasta voidaan mainita lääketieteellisyys ja lääketutkimusta harjoittavat yritykset sekä elektroniikkateollisuus. Tällainen tilanne voi syntyä myös esimerkiksi silloin, kun todisteita takavarikoidaan tutkimuslaboratoriosta tai bioviljelmältä.

Ulosottomiehellä olisi ulosottolain 7 luvun 10 §:n nojalla oikeus vaatia hakijalta asiantuntijan käyttämisestä aiheutuvia kuluja varten ennakkoa. Lopullinen kuluvastuu ratkaisitaisiin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännösten mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan ulosottomiehellä olisi oikeus ottaa valokuvia, kopioita ja näytteitä, tehdä kuva- ja ääninauhotteita sekä ryhtyä muuhun turvaamistoiimpäätöksen täytäntöönpanossa tarpeelliseen toimenpiteeseen, esimerkiksi jonkin sulkemiseen tai sinetöimiseen. Todistusaineiston tallentaminen saattaisi vaatia edellä lueteltuja toimenpiteitä, ja sen vuoksi asiasta ehdotetaan otettavaksi lakiin säännös. Toimenpiteet saattavat olla sellaisia, että käytännössä asiantuntijan on suoritettava ne. Todistusaineiston tallentaminen valokuvoin, kopioin, näyttein tai nauhoittein voisi joissain tapauksissa riittää todistusaineiston hankkimiseksi ja säilyttämiseksi, eikä omaisuutta tarvitsisi välttämättä takavarikoida.

Täytäntöönpanossa tulisi kiinnittää huomiota paitsi hakijan, myös vastapuolen oikeuksiin. Täytäntöönpano olisi toimitettava siten, että siitä aiheutuisi mahdollisimman vähän haittaa vastapuolelle tai sille, jonka hallussa omaisuus on. Vastapuolelle aiheutuva haitta ei saisi olla kohtuuton verrattuna turvattavaan etuuteen. Täytäntöönpanossa tulisi minimoida vastapuolelle sekä itse täytäntöönpanon suorittamisesta aiheutuva haitta että muut seuraukset, joita täytäntöönpanosta saattaa aiheutua. Täytäntöönpanossa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei asiantuntija saisi tietoonsa vastapuolen liike- tai ammattisalaisuuksia. Samoin täytäntöönpanossa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että hakijalta vaadittava vakuus olisi riittävän suuri.

Ulosotossa täytäntöönpano voidaan kohdistaa velallisen omistamaan omaisuuteen riippumatta siitä, kenen hallussa omaisuus

on, jos omaisuuteen ei kohdistu panttioikeuksia tai muita oikeuksia, joista ulosotto-laissa säädetään. Jos turvaamistoimen kohteena oleva vastapuolen omaisuus ei olisi tämän hallussa, turvaamistoimi voitaisiin siis panna täytäntöön eikä uutta turvaamistoihake- musta yleensä tarvitsisi tehdä, koska turvaamistoimi voitaisiin kohdistaa vastapuolen lisäksi myös kolmanteen tahoon, esimerkiksi tavaran kuljettajaan tai huolitsijaan, jonka hallussa vastapuolen omaisuus on. Sen, jonka hallussa omaisuus on, oikeudet tulisi ottaa täytäntöönpanossa huomioon samoin kuin hakijan vastapuolen oikeudet.

Pykälän 3 momentin mukaan ehdotetussa laissa tarkoitetun turvaamistoimen täytäntöönpanossa noudatettaisiin lisäksi soveltuvin osin, mitä ulosottolain 7 luvussa säädetään oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännösten nojalla määrätyn turvaamistoimen täytäntöönpanosta.

Ulosottolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännösten nojalla määrätyn turvaamistoimen täytäntöönpanossa noudatetaan ulosottolain 7 luvun ja soveltuvin osin lain 3 ja 4 luvun säännöksiä. Viittaussäännösten kautta nyt ehdotetun lain nojalla annettavan turvaamistoimen täytäntöönpanossa sovellettaisiin siis soveltuvin osin ulosottolain 3, 4 ja 7 luvun säännöksiä.

Todistusaineiston turvaamista koskevan päätöksen täytäntöönpano edellyttää käytännössä usein todisteiden jäljittämistä. Ulosottolain 3 luvun 30 §:n mukaan ulosottomiehellä on oikeus, mikäli täytäntöönpanossa tarvitaan, avauttaa lukkoja ja ovia sekä etsiä huoneita ja säilytyspaikkoja. Näin olen myös tämä säännös tulisi sovellettavaksi nyt ehdotetun lain nojalla määrättävän turvaamistoiimpäätöksen täytäntöönpanossa. Todisteiden jäljittäminen voisi siis ulottua esimerkiksi toimistotiloissa oleviin tietokoneisiin ja muihin laitteisiin, joissa etsittävän aineiston voitaisiin otaksua olevan.

Sovellettaviksi tulisivat myös ulosottolain hakijavakuuden asettamista koskevat säännökset. Ulosottomiehen tulisi parhaan ymmärryksensä mukaan arvioida vakuuden suuruus sen perusteella, mitä hän on asiassa itse havainnut ja saanut tietoonsa asianosaisilta. Arviointi saattaa olla ongelmallista, koska turvaamistoimesta mahdollisesti aiheutuva vahinko saattaa olla välillistä vahinkoa, joka voi aiheutua esimerkiksi liiketoiminnan harjoittamisen vaikeutumisesta.

Torjuntavakuuden osalta sovellettaisiin ulosottolain 7 luvun 12 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan pantaessa täytäntöön oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 2 tai 3 §:ssä tarkoitettua turvaamistoimipäätöstä ulosottomies saa hyväksyä vastapuolen tarjoman vakuuden vain, jos hakija on sen hyväksynyt tai jos se asianmukaisella ja riittäväällä tavalla vastaa hakijan oikeussuojan tarvetta. Todistelun turvaamista koskevassa asiassa vakuus vastaisi hakijan oikeussuojan tarvetta esimerkiksi silloin, jos vastapuoli tarjoaisi itse sen näytön, jonka hankkimiseksi turvaamistoimi on määrätty.

6 §. *Vaitiolovelvollisuus.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi selventävä säännös asiantuntijaa ja hakijaa koskevasta vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta. Säännöksessä viitataan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin, jonka mukainen vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisi lain 23 §:n mukaan myös viranomaisen toimeksiannosta toimivaa ja sitä, joka on saanut salassa pidettäviä tietoja asianomaisasemansa perusteella.

Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat asiat voisivat koskea esimerkiksi suunnitelmia tai näköhavaintoja tietyn tuotteen ulkomuodosta, valmistusmenetelmästä tai keksinnöstä. Asiantuntijalla ja hakijalla olisi näistä tiedoista vaitiolovelvollisuus. Ehdotetun säännöksen taustalla on se, että muun muassa patenttisuojan, hyödyllisyysmallioikeuden ja mallisuojan saaminen edellyttää, että suojan kohteena oleva keksintö tai esineen ulkomuoto on uusi ja eroaa siitä, mikä on aikaisemmin tullut tunnetuksi. Jos liike- ja ammatillisuuden piiriin kuuluva keksintö tai tietty esine tulisi turvaamistoimen täytäntöönpanon yhteydessä julkiseksi ennen kuin tällaiselle innovaatiolle olisi haettu teollisoikeudellista suojaa, ei suojaa saataisi niin sanotun uutuuden esteen vuoksi. Tällaisesta voisi aiheutua huomattavia taloudellisia vahinkoja. Turvaamistoimella ei saisi vahingoittaa toisen liike- ja ammatillisuuksiin liittyviä oikeutettuja etuja.

7 §. *Täydentävät säännökset.* Pykälän mukaan nyt ehdotetussa laissa tarkoitettu turvaamistoimesta olisi muutoin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään. Näin ollen sovellettaviksi tulisivat oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännökset, jotka koskevat toimivaltaista tuomioistuinta, turvaamistoimen hakemista, asian käsittelyä, asian saattamista jatkokäsittelyyn, vapauttamista

vakuuden asettamisesta, turvaamistoimen peruuttamista ja voimassaoloa, kulujen jakaantumista, vahingon ja kulujen korvaamista tarpeettomasti haetun turvaamistoimen johdosta sekä muutoksenhakua. Koska oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisia turvaamistoimia koskevia säännöksiä sovellettaisiin muilta osin, tulisivat näin ollen sovellettavaksi myös ne oikeudenkäymiskaaren säännökset, jotka koskevat käräjäoikeuden kokoonpanoa ja päätösvaltaisuutta oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaista turvaamistointa koskevaa asiaan erikseen käsiteltäessä. Tällaistakin asiaa erikseen käsiteltäessä käräjäoikeudessa olisi vain puheenjohtaja.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

3. Säättämisyjärjestys

Hallitusmuodon 8 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Tässä laissa ehdotetun turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano saattaa edellyttää, että ulosottomies menee suorittamaan täytäntöönpanoa vastapuolen tai omaisuuden haltijan kotiin tai yksityisiin toimistotiloihin. Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano saattaa siten olla toimenpide, joka ulottuu toisen kotirauhan piiriin. Sen vuoksi ehdotetusta turvaamistoimesta voidaan säätää lailla vain, jos turvaamistoimi on välttämätön perusoikeuksien turvaamiseksi.

Ehdotetulla lailla pyritään suojaamaan omaisuutta, joka on puolestaan turvattu hallitusmuodon 12 §:n 1 momentissa. Perustuslakivaliokunta on hallituksen esityksestä laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta antamassaan lausunnossa (PeVL 1/1995 vp) todennut, että tekijänoikeus kuuluu sellaisiin varallisuusarvoisiin immateriaalioikeuksiin, jotka luetaan hallitusmuodossa turvattuun omaisuuteen. Tilanne on sama myös niiden teollisoikeuksien osalta, joita tämä esitys koskee.

Turvaamistoimesta säättäminen on tällaisen omaisuuden suojaamiseksi välttämätöntä sen

vuoksi, että vain todisteiden avulla teollis- tai tekijänoikeuden haltija pystyy näyttämään tuomioistuimessa toteen oikeutensa loukkauksen. Ehdotetussa laissa edellyttäisiin turvaamistoimen määräämiseksi muun ohella, että hakija saattaa todennäköiseksi, että hänen oikeuttaan loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa ja on olemassa vaara, että vastapuoli tai se, jonka hallussa aineisto on, kätkee, hävittää tai luovuttaa todistusaineistoa tai muulla tavoin menettelee todistusaineiston säilymistä vaarantavalla tavalla. Näissä tilanteissa ilman turvaamistointia hakijan tosiasiallinen mahdollisuus saada tarvitsemaansa oikeussuojaa oikeudenkäynnissä olisi vaikeaa. Turvaamistoimet todistusaineiston säilyttämiseksi ovat erityisen tärkeitä aloilla, joissa todistusaineiston hävittäminen on helppoa. Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa asioissa todistusaineisto on usein helposti, jopa pelkällä napin painalluksella, hävitettävissä.

Ehdotetun lain oikeusturvajärjestelyt ottavat hakijan vastapuolen oikeudet huomioon kahdella tasolla. Turvaamistoimipäätöksessä olisi aina kysymys ensinnäkin tuomioistuimen ratkaisusta, jonka sitten ulosottomies panisi täytäntöön laissa säädettyjen toimivaltuuksiensa puitteissa. Laki edellyttäisi, että tuomioistuimen tulisi aina turvaamistointa määrätessään kiinnittää huomiota siihen, ettei vastapuolelle aiheudu turvattavaan etuuteen nähden kohtuutonta haittaa. Samoin laissa määrättäisiin, että täytäntöönpano on toimitettava siten, että siitä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa. Ehdotetut säännökset eivät myöskään merkittävästi poikkea siitä, mitä turvaamistoimista oikeudenkäymiskaareissa ja ulosottolaissa säädetään.

Edellä sanotun perusteella ehdotettu laki voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään todistelun turvaamisesta riita-asiaissa, joka perustuu seuraavissa laeissa säädettyjen teollis- tai tekijänoikeuksien loukkaamiseen:

- 1) tekijänoikeuslaki (404/1961);
- 2) patenttilaki (550/1967);
- 3) hyödyllisyysmallioikeudesta annettu laki (800/1991);
- 4) yksinoikeudesta integroidun piirin piiriin annettu laki (32/1991);
- 5) tavaramerkkilaki (7/1964);
- 6) mallioikeuslaki (221/1971);
- 7) toiminimilaki (128/1979); tai
- 8) kasvinjalostajanoikeudesta annettu laki (789/1992).

Tätä lakia sovelletaan myös todistelun turvaamiseen riita-asiaissa, joka koskee

1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 20 ja 21 kohdassa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomiseen perustuvan vahingon korvaamista lääkelain (395/1987) tai kemikaalilain (744/1989) mukaisissa asioissa;

2) sopimattomasta menettelystä elinkeino-toiminnassa annetun lain (1061/1978) 4 §:ssä tarkoitetun liikesalaisuuden, teknisen esikuvan tai teknisen ohjeen oikeudettomaan käyttöön tai ilmaisemiseen perustuvan vahingon korvaamista tai lain 6 §:ssä tarkoitetun kiellon määräämistä mainitulla perusteella.

2 §

Turvaamistoimen sisältö

Todistelun turvaamiseksi toimivaltainen tuomioistuin voi määrätä, että sellainen aineisto, jolla voidaan olettaa olevan todisteen merkitystä 1 §:ssä tarkoitetussa riita-asiaissa, pannaan takavarikkoon. Takavarikon lisäksi tai sen sijasta tuomioistuin voi mää-

rätä muusta toimenpiteestä, joka on todistusaineiston hankkimiseksi tai säilyttämiseksi tarpeen.

Päätätessään turvaamistoimen määräämisestä tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota siihen, että vastapuolelle ei turvatta-vaan etuuteen nähden aiheudu kohtuutonta haittaa.

3 §

Turvaamistoimipäätöksen edellytykset

Turvaamistoimi voidaan määrätä, jos

1) hakija saattaa todennäköiseksi, että hänellä on 1 §:ssä tarkoitettu oikeus, joka voidaan vahvistaa ulosottolain (37/1895) 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetulla ratkaisulla, ja että hänen oikeuttaan loukataan tai loukkaus on välittömästi toteutumassa; ja

2) on olemassa vaara, että vastapuoli tai se, jonka hallussa aineisto on, kätkee, hävitää tai luovuttaa todistusaineistoa tai muulla tavoin menettelee todistusaineiston säilymistä vaarantavalla tavalla.

4 §

Väliaikainen turvaamistoimipäätös

Jos turvaamistoimen tarkoitus saattaa muuten vaarantua, tuomioistuin voi hakijan pyynnöstä antaa väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi. Määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin toisin määrää.

5 §

Turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano

Ulosottomiehellä on oikeus tarvittaessa saada turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanoa varten poliisilta virka-apua. Ulosottomies saa tarpeen vaatiessa käyttää turvaa-

mistoimipäätöksen täytäntöönpanossa apunaan asiantuntijoita. Ennen asiantuntijan kutsumista ulosottomiehen on varattava hakijalle tilaisuus tulla kuulluksi. Myös vastapuolelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei kysymyksessä ole väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpano.

Ulosottomiehellä on oikeus ottaa valokuvia, kopioita ja näytteitä, tehdä kuva- ja ääninauhoitteita sekä ryhtyä muuhun toimenpiteeseen, joka on tarpeen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanossa. Täytäntöönpano on toimitettava siten, että siitä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa vastapuolelle tai sille, jonka hallussa omaisuus on.

Tässä laissa tarkoitetun turvaamistoimen täytäntöönpanossa noudatetaan lisäksi soveltuvin osin, mitä ulosottolain 7 luvussa säädetään oikeudenkäymiskaaren 7 luvun nojalla määrätyn turvaamistoimen täytäntöönpanosta.

6 §

Vaitiolovelvollisuus

Tässä laissa tarkoitetun asiantuntijan sekä asianosaisaseman perusteella salassa pidettäviä tietoja saaneen hakijan vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa.

7 §

Täydentävät säännökset

Tässä laissa tarkoitetusta turvaamistoimesta on muutoin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään turvaamistoimista.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta .

Helsingissä 22 päivänä lokakuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Kulttuuriministeri *Suvi Lindén*